

Un documental revela el paper cabdal de les dones en la reparació de la memòria històrica

La cinta "Les llavors que van créixer" fa referència a la fossa 22 de Paterna, al País Valencià, i relata tot el procés d'exhumació dels 38 afusellats el 1939

Entre abril de 1939 i novembre de 1956 van ser afusellats a Paterna 2.238 republicans | Diputació de València

Les llavors que van créixer és el títol del darrer documental dirigit per Óskar Navarro i Sergi Tarín dedicat a la memòria històrica i, concretament, a la investigació de les fosses comunes de Paterna. Tal com explica el (<https://www.diarilaveu.com/documental-fossa-22-paterna-paper-dones-reparacio-memoria>) *Diari La Veu* (<https://www.diarilaveu.com/documental-fossa-22-paterna-paper-dones-reparacio-memoria>), el nom de la cita produïda per l'àrea de Memòria Històrica de la Diputació de València correspon a una de les cançons del grup de rock Extremoduro però, alhora, fa referència al "relleu generacional" entre les famílies dels represaliats pel franquisme, van explicar aquest dijous els directors del film durant la presentació a la sala Alfons el Magnànim de la Beneficència de València.

La pel·lícula recorre tot el procés d'exhumació dels 38 cossos que, finalment, es van trobar a la fossa 22 del cementeri de Paterna (l'Horta Nord), però posa l'accent en com les diverses generacions de les famílies afectades "han transmés la memòria i les idees per les quals van morir els seus familiars", indicava Sergi Tarín. Les llavors que van créixer. Fossa 22 va començar a gravar-se a finals de febrer de 2018, moment en què l'equip d'Arqueo-Anthro va començar a alçar la terra de la zona, un lloc on hi ha també les fosses 94, 113, 115, 87, 126, 92, 112, 82, 91, 127 i 128; forats al fons dels quals hi ha persones assassinades, cobertes de calç viva i posteriorment sepultades. La cinta acaba amb l'exhumació total i les filles, netes i rebesnetes entrant dins del clot on durant 79 anys van permanèixer oblidats pels governs els cossos sense vida.

I sí, són elles, les filles, netes i rebesnetes les principals protagonistes, encara que entre els afectats hi ha homes també, però en menor proporció. La peculiaritat de la fossa 22 és la gran

quantitat de dones a les quals implica. "Va ser un genocidi d'homes, però una reparació de les dones", va afirmar Tarín.

Tarín i Navarro fa una dècada que investiguen la història de les fosses comunes de Paterna, així com els afusellaments massius que va efectuar el franquisme a la localitat de l'Horta Nord -el segon punt de l'Estat amb més fosses. Fruit d'aquesta tasca, tots dos han dirigit cintes com *El terror. Un poble emmudit* (2012); *Dones de novembre* (2015), i *Les llavors que van créixer*.

Fossa 22. Els documentalistes treballaven amb una hipòtesi: que el paper de les dones havia estat cabdal per a la reparació de la memòria històrica, una teoria que "s'ha confirmat amb aquest tercer documental". "La memòria dels represaliats es va mantenir per la força de les dones, netes i filles; per les seues mans. Per això, podem dir que la fossa 22 era molt de dones", va emfatitzar Óskar Navarro.

La cinta comença posant en context els "150.000 desapareguts i les 250 fosses comunes" del franquisme. Concretament, només al País Valencià hi ha "6.087 desapareguts, molts d'ells alcaldes i regidors durant algun moment de la república"; "65 fosses [en Paterna hi ha 11 fosses, quatre de les quals són mixtes] i 2.238 persones que van ser afusellades", explica el documental. La intenció de la Diputació de València, va destacar Rosa Pérez, és acabar la legislatura amb 750 cossos exhumats dels clots.

Podeu llegir la crònica completa al *Diari La Veu* (<https://www.diarilaveu.com/documental-fossa-22-paterna-paper-dones-reparacio-memoria>)